

XAVIER BARÓ I QUERALT

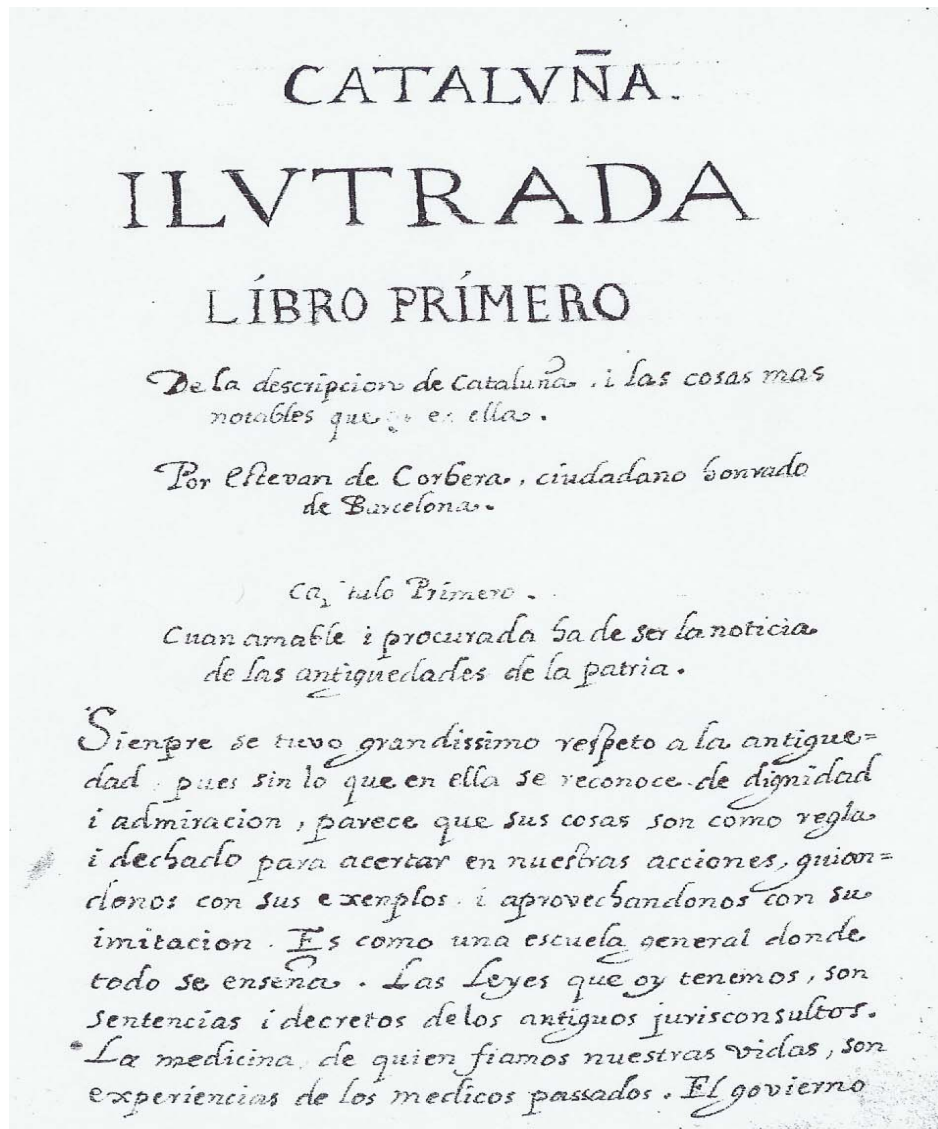
**TESI DOCTORAL:
“LA HISTORIOGRAFIA CATALANA EN
EL SIGLE DEL BARROC (1585-1709)”**

**DEPARTAMENT D’HISTÒRIA MODERNA DE LA UNIVERSITAT DE
BARCELONA**

**PROGRAMA DE DOCTORAT: “EL MÓN MEDIEVAL I MODERN: ÚLTIMES
LÍNIES DE RECERCA” (BIENNI 2000-2002)**

DIRECTOR: FERNANDO SÁNCHEZ MARCOS

BARCELONA, DESEMBRE DE 2005

Portada del manuscrit de la *Cataluña Ilustrada* d'Esteve de Corbera.

ÍNDEX

	Pàg.
1. <u>INTRODUCCIÓ</u>	9
1.1. Presentació	10
1.2. Objectius de la recerca duta a terme	15
1.3. Metodologia i fonts emprades	19
1.4. Algunes acotacions indispensables	28
1.5. Agraïments	29
2. <u>TEMPS, MEMÒRIA, HISTORIOGRAFIA, HISTÒRIA DE LA HISTORIOGRAFIA, CULTURA I IDENTITAT</u>	31
2.1. El temps, motiu de reflexió permanent	32
2.2. Algunes notes sobre la concepció de la història des dels inicis fins al segle XVII	34
2.3. Cultura, identitat i memòria: algunes reflexions	38
2.4. El concepte d' <i>historiografia</i> a la llum de les propostes de Ch.O. Carbonell, la <i>Begriffsgeschichte</i> ("història dels conceptes") i la hermenèutica	41
3. <u>EL TERME "BARROC": PROBLEMÀTICA, OPERADORS CONCEPTUALS I PROPOSTA CRONOLÒGICA</u>	50
3.1. Introducció	51
3.2. Entorn del concepte de Barroc	52
3.2.1. El terme "Barroc" i la seva evolució. Acotament terminològic	52
3.2.2. El cas català: acotament terminològic, llistat d'obres i proposta cronològica	55
3.3. Operadors conceptuals que defineixen la cosmovisió barroca	66
3.3.1. Imatge del món i de l'home	67
3.3.1.1. Maldat del món i de l'home	67
3.3.1.2. Fragilitat i contradicció (<i>coincidentia oppositorum</i>) de la condició humana	68
3.3.1.3. Mutabilitat	70
3.3.1.4. La mort	71
3.3.1.5. Metàfores de la vida: somni i teatre	74
3.3.1.6. La bogeria del gènere humà	75
3.3.2. Respostes <i>barroques</i> a tot l'anterior	76
3.3.2.1. El discerniment de les aparences	76
3.3.2.2. Pervivència i adaptació de les filosofies hel·lenístiques: estoïcisme, escepticisme, epicureisme i tacitisme	77
3.3.2.3. Prudència, phrónesis, sofia i sapientia	80
3.3.2.4. El gust per l'exòtic i el deforme	81
3.3.2.5. El gust per l'artificiositat i la sorpresa	81
3.4. L'aristotelisme i el cultiu de la retòrica en el segle XVII	82
3.5. Revolució científica, racionalisme i heliocentrisme	86

<u>4. LA IMPERCEPTIBLE CESURA ENTRE LA HISTORIOGRAFIA TARDORENAIXENTISTA I LA PROTOBARROCA: EL CAS DE MALTA I L'OBRA DE FRANCESCO BALBI DA CORREGGIO (1567)</u>	89
4.1. Introducció	90
4.2. La defensa de Malta de 1565 i la seva repercussió en el món hispànic	91
4.3. Els fets de Malta de 1565 i els inicis de la historiografia barroca en l'espai mediterrani	95
<u>5. LA CONSTRUCCIÓ I EVOLUCIÓ DEL DISCURS HISTORIOGRÀFIC A LA CATALUNYA DEL SEGLE XVII: QUI ESCRIU HISTÒRIA A LA CATALUNYA BARROCA, PER QUÈ I EN QUINA LLENGUA HO FA</u>	106
5.1. Qui escriu història a la Catalunya barroca	107
5.2. Per què s'escriu història a la Catalunya barroca	108
5.2.1. Tipologia d'obres històriques a Catalunya (1573-1709)	109
5.2.2. Alguns trets característics de la historiografia catalana del Barroc	113
5.2.3. Escriure història per vindicar la religiositat de Catalunya	116
5.2.4. Escriure història per vindicar el passat de Catalunya	119
5.3. En quina llengua s'escriu la història en la Catalunya del Barroc i per què	121
<u>6. ELS PRIMERS TEMPS DEL BARROC CATALÀ: EL TACITISTA JOAQUIM DE SETANTÍ (1550?-1617) I JERONI PUJADES (1568-1635), "LA LLUM DELS HISTORIADORS CATALANS"</u>	135
6.1. Joaquim de Setantí: el tacitisme barceloní a les primeres dècades del segle XVII: l'erudició i la consciència històrica	136
6.1.1. Síntesi biogràfica	136
6.1.2. Setantí com a compilador i moralista: els <i>Frutos de (la) Historia</i> (1590-1610)	139
6.1.3. Setantí com a representant del tacitisme a Barcelona: els <i>Aphorismos</i> , les <i>Centellas de varios conceptos</i> i els <i>Avisos de amigo</i> (1614)	142
6.1.4. La biblioteca de Joaquím Setantí Alzina	148
6.2. Alguns aspectes de la vida i l'obra de Jeroni Pujades (1568-1635)	153
6.2.1. Valoració de la seva obra	154
6.2.2. La <i>Crònica Universal del Principat de Catalunya</i> (1609)	156
6.2.3. El <i>Dietari</i> , font bàsica per conèixer el segle XVII català	158
<u>7. UN ERUDIT A LA BARCELONA DELS ANYS 20 I 30: ESTEVE DE CORBERA (1563-1632) I LES SEVES OBRES</u>	160
7.1. Síntesi biobibliogràfica	161
7.2. Concepció de la història en l'obra d'Esteve de Corbera	164

7.3. La Vida y (h)echos de doña María de Cervellón (1629)	170
7.4. La Cataluña Ilustrada (1678)	175
7.4.1. Característiques generals, objectius de l'obra i el llarg camí vers la seva publicació	175
7.4.2. Privilegis dels catalans segons la religió i la lectura del passat en la <i>Cataluña Ilustrada</i>	180
<u>8. DON FRANCESC DE MONTCADA (1586-1635): POLÍTIC, HISTORIADOR I NEOESTOÏC</u>	186
8.1. Síntesi biobibliogràfica	188
8.1.1. Joventut, dedicacions erudites i primeres tasques diplomàtiques (1586-1623)	188
8.1.2. Montcada a Alemanya (1624-1629)	192
8.1.3. Montcada a Flandes (1629-1635)	195
8.2. Obres de Francesc de Montcada	202
8.3. Concepció de la història en l'obra de Montcada	202
8.4. L' <i>Expedición de los catalanes y aragoneses contra turcos y griegos</i> (1623), exemple d'historiografia barroca i l'interès per la presència dels catalans a Grècia	207
8.4.1. Constantinoble, ciutat destacada en l'univers mental dels catalans	207
8.4.2. La caiguda de Constantinoble, <i>lieu de mémoire universal</i>	208
8.4.3. La presència dels catalans a Grècia, <i>lieu de mémoire</i> a Catalunya	211
8.4.4. La ciutat de Constantinoble en l'obra de Francesc de Montcada	214
8.4.5. Gènesi i difusió de l' <i>Expedición...</i>	218
8.4.6. Característiques historiogràfiques de l' <i>Expedición...</i>	221
8.4.7. Fonts historiogràfiques bizantines consultades per Francesc de Montcada	224
8.4.7.1. Montcada i Paquimeres	225
8.4.7.2. Montcada i Gregoràs	227
8.4.7.3. Montcada i altres historiadors bizantins	229
8.5. La <i>Vida de Annizio Manlio Torquato Severino Boeçio</i> (1642)	230
8.5.1. El neoestoïcisme, una proposta ètica per a uns temps convulsos	230
8.5.2. Neoestoïcisme i esperit contrarreformista en la <i>Vida de Boeçio</i> (1642)	232
8.6. Conclusions	238
<u>9. LLEGIR I ESCRIURE HISTÒRIA EN TEMPS DE GUERRA: L'IMPACTE DE LA REVOLUCIÓ DE 1640 EN LA HISTORIOGRAFIA CATALANA</u>	240
9.1. Introducció	241
9.2. Llegir en temps de guerra: la biblioteca de Ramon de Calders i de Ferran	243
9.2.1. Síntesi biogràfica de Ramon de Calders	243
9.2.2. La biblioteca de Ramon de Calders i de Ferran	245

9.2.3. Interessos preferents de la biblioteca de Calders	249
9.3. Gaspar Sala i Francesc Martí Viladamor, els autors més representatius de la defensa dels interessos de la Generalitat de Catalunya en el conflicte dels Segadors	250
9.3.1. Gaspar Sala Berart (1600?-1670)	250
9.3.2. Francesc Martí Viladamor (1616-1687)	254
9.4. Altres autors (Josep Sarroca, Francesc Fornés, fr. Josep de Jesús Maria) i obres que defensen els interessos de la Generalitat de Catalunya. L'aposta francesa	258
9.4.1. Josep Sarroca	259
9.4.2. Francesc Fornés	260
9.4.3. Fr. Josep de Jesús Maria i el seu <i>Sermó</i> (1643)	261
9.4.4. La <i>Comparació de Cathalunya ab Troya</i> (1641)	263
9.5. Els autors profelipistes: José Pellicer (1602-1679), Gabriel Agustí Rius (finals s.XVI-1649), Alexandre Ros (1598-1656), Francesc Pasqual de Panno (1622-?) i Fabrici Pons de Castellví (s. XVII?- 1672)	264
9.5.1. José Pellicer de Ossau y de Salas-Tovar (1602-1679)	264
9.5.2. Alexandre Ros (1598-1656)	266
9.5.3. Gabriel Agustí Rius (finals s. XVI-1649)	266
9.5.4. Francesc Pasqual de Panno (1622-?)	268
9.5.5. Fabrici Pons de Castellví (s. XVII?- 1672)	269
9.6. Altres fonts historiogràfiques per a l'estudi de la guerra dels segadors (cròniques, dietaris i relacions)	271
<u>10. LES DÈCADES SILENCIOSES: PANORAMA DE LA HISTORIOGRAFIA CATALANA DE LA POSTGUERRA (1652-1702)</u>	274
10.1. Els dietaris, la forma més habitual d'escriure història a la Catalunya de la postguerra	276
10.2. La prosa literàrioreligiosa en el context de la postguerra. Narcís Camós i el <i>Jardín de María</i> (1657), text destacat en l'obra de Feliu de la Penya	283
10.3. La literatura catalana en la segona meitat del segle XVII i les apologies del català (Josep Romaguera, Joan Lacavalleria, Magí Cases, Joan de Gualbes i Narcís Julià)	285
10.4. Josep Blanch i Fontanilles (1620-1672), poeta gongorià i l'<i>Arxiepiscopologi de la Santa Església Metropolitana i Primada de Tarragona</i> ("lo coixí de les coses de Catalunya")	289
10.5. Els textos històrics sobre fets puntuals: els fets de 1677 en les obres de Jaume de Cortada i Serapi Berart	294
10.6. L'escassa presència de les obres sobre història de Catalunya: l'aportació del francès Pièrre de Marca i la <i>Crisi de Cataluña</i> (1685) de Manuel Marcillo	295
10.7. El reviscolament del cartesianisme a València: Joan Baptista Coratjà i els <i>Avisos de Parnaso</i> (1690)	298
<u>11. EL FINAL DEL BARROC: NARCÍS FELIU DE LA PENYA, EL FÉNIX DE CATALUÑA I ELS ANALES DE CATALUÑA (1709)</u>	301

11.1. Síntesi biobibliogràfica	302
11.2. El <i>Político discurso en defensa de la cierta verdad que contiene un memorial presentado a la nobilísima ciudad de Barcelona</i> (1681), primer escrit de Feliu de la Peña	304
11.3. El <i>Fénix de Cataluña</i> (1683) i la legitimació dels privilegis originaris dels catalans	306
11.4. Els <i>Anales de Cataluña</i> (1709) i la legitimació dels privilegis originaris dels catalans	309
11.4.1. Característiques generals de l'obra	309
11.4.1.1. Valoració dels <i>Anales de Cataluña</i>	316
11.4.2. Privilegis dels catalans en els <i>Anales de Cataluña</i>	317
12. <u>CONCLUSIONS</u>	321
13. <u>REFERÈNCIES ARXIVÍSTIQUES, FONTS HISTORIOGRÀFIQUES, BIBLIOGRAFIA I RECURSOS ELECTRÒNICS</u>	335
APÈNDIX SELECCIÓ DE TEXTOS D'HISTORIOGRAFIA I CULTURA CATALANA EN EL SEGLE DEL BARROC (1573-1709)	376

“Per mi, el temps és l’únic ésser històric, que és un ésser temporal. Jo no identifico tant el temps amb el meu ésser temporal, sinó amb l’ésser temporal, no absolut, del món en el qual vivim, que està condicionat per un passat, que apunta a un present, i a un futur. Per tant, per mi, el temps és més filosòfic i històric, que no pas temporal i vivencial”.

Miquel Batllori, *Records personals i últims escrits*. València: Tres i Quatre, Obra Completa, Vol. XIX, 2003, p. 376.

“En la historia, la memoria y el olvido.
En la memoria y el olvido, la vida.
Pero escribir la vida es otra historia.
Inconclusión”.

Paul Ricoeur, *La memoria, la historia, el olvido*. Madrid: Trotta, 2003, p. 659.